

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Tienviitat lasten ja nuorten palvelujen vahvistamiseksi

Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan päätösseminaari

To 12.12.2013 klo 9.30 Säätytalo

Puhuttelu....

Lasten ja nuorten hyvinvointi on kehittynyt monessa asiassa myönteisesti. Esimerkiksi osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet koulussa, vuorovaikutus vanhempien kanssa ja useat terveystottumukset ovat parantuneet. Keskiarvot eivät kuitenkaan kerro mitä marginaalissa tapahtuu. On havaittavissa, että samaan aikaan kuin lasten syrjäytymisriskit ovat kasvaneet, on niiden hallinta heikentynyt. Pulmista suurin on hyvinvoinnin eriytyminen ja ongelmien kasautuminen.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi on tehtävä laaja-alaista yhteistyötä. Palvelujärjestelmän uudistamisen lisäksi tarvitaan lapsi-, nuoriso- ja perhekeskeistä yhteiskuntapolitiikkaa. Hyvinvointiin liittyvät kysymykset on otettava huomioon kaikilla hallinnonaloilla ja tasoilla. Välttämätöntä on myös tukea niitä arkisia ympäristöjä joissa lapset ja nuoret kasvavat ja kehittyvät. Hyvinvointia suojaavia tekijöitä on vahvistettava samalla kun riskiä aiheuttavia tekijöitä ehkäistään ja vähennetään.

Suomen vahvuutena on kansainvälisestikin tunnettu lasten ja nuorten ehkäisevien palvelujen järjestelmä. Se sisältää säännöllisen ja kattavan terveydenseurannan joka alkaa raskauden ajalta ja jatkuu koulu- ja opiskeluvuosien kautta aina työelämään asti. Palvelukokonaisuutta on kehitetty 2000-luvulta alkaen. Viime aikoina siihen on kohdistettu myös **kritiikkiä**.

Keskustelua on käyty palvelujen **kohdentamisesta** niitä eniten tarvitseville ja **terveiden lasten tarkastamisen tarpeellisuudesta**. Palvelujen kohdentamisen haaste on otettu ministeriössä vakavasti ja erityisen tuen järjestäminen on sisällytetty lainsäädäntöön. Ennen kuin palveluja pystytään kohdentamaan, on löydettävä palveluja tarvitsevat mahdollisimman varhain. Esimerkki neuvolapalveluihin liitetystä varhennetusta ja kohdennetusta tuesta on Imatran ehkäisevä perhetyö, josta kuullaan esitys tämän päivän aikana

Lisätukea tai hoitoa tarvitsevat löydetään parhaiten koko ikäluokalle tarkoitetuissa palveluissa: neuvolassa, päivähoitossa, koulussa sekä ja oppilas- ja opiskelijahuollossa. Meillä ei ole etukätestietoa, jonka avulla osaisimme kutsua vain tietyt ryhmät palvelujen piiriin. Vanhemmat eivät aina pysty tunnistamaan lastensa ongelmia, eivätkä tähän pysty monet nuoretkaan. Etenkin pienille lapsille voisi tulla pysyviä haittoja ja nuorten ongelmat voisivat vaikeutua.

Mielenterveysongelmat tai käytöshäiriöt eivät synny tyhjästä. Ne kehittyvät lapsen kasvuympäristössä. Huoliin ja oireisiin on päästävä kiinni silloin, kun ne ovat vielä lieviä. Ehkäisevien palvelujen haasteena onkin varhentaa palvelujen kohdentamista. Asioihin on tartuttava aikaisempaa määrätietoisemmin ja varhemmin. On puututtava tekijöihin, joiden tiedetään aiheuttavan riskiä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Esimerkiksi toisella asteella opiskelevien nuorten kohdalla riittävä tuki ehkäisee opintojen keskeyttämistä.

1990-luvun lamasta opimme, että perheiden ongelmat siirtyivät herkästi lapsille vaikkakin se tapahtuisi pienellä viiveellä. Lapsia mielenterveysongelmille altistaa etenkin heidän kokemansa turvattomuuden

tunne, joka liittyy usein perheen vaikeuksiin. Lapsen hyvinvointiin pitääkin kiinnittää huomiota silloin, jos vanhempi on esimerkiksi työttömänä, vakavasti sairaana, toimeentulotuen tai mielenterveyspalveluiden asiakkaana.

Riskisilmäläsit eivät yksin riitä. On lisättävä panostusta lapsen ja nuoren kehitystä ja hyvinvointia suojaaviin tekijöihin. Niitä ovat tutkimusten mukaan vanhempien hyvinvointi, toimiva parisuhde ja myönteinen lapsilähtöinen kasvatus. On tuettava niin pikkulasten kuin kouluikäisten lasten vanhempia, toisen asteen opiskelijoiden vanhempia unohtamatta. Huomiota on kiinnitettävä myös perheen elinoloihin. Lapsen ja vanhemman toimiva vuorovaikutus on merkittävä voimavara, joka edistää lapsen mielenterveyttä. Toimiva keskusteluyhteys vanhempien kanssa on tärkeä myös kouluaikana. Se tukee esimerkiksi koulussa pärjäämistä. Lapsen ja nuoren voimavarojen ja vahvuuksien tukeminen vahvistaa koko yhteiskunnan hyvinvointia.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja seuraamiseksi tarvitaan laaja-alaista lähestymistapaa ja laajaa tietopohjaa niin kunnissa kuin kansallisella tasolla. Lasten ja nuorten hyvinvointia eri elämäntilanteilla kattavasti kuvaavat hyvinvointi-indikaattorit voisivat olla suureksi avuksi tässä työssä. Tällaista kokonaisvaltaista kansallista järjestelmää ollaan paraikaa kehittämässä.

Hyvät kuulijat

Maan taloustilanne on tällä hetkellä erityisen vaikea. Tilanteen korjaamiseksi hallitus päätti rakenteellisista uudistuksista, kuten kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämisestä. Osa päätöksistä koskettaa myös lapsia ja nuoria. Lähtökohtaisesti myönteisiä päätöksiä ovat erilaisten suunnitelmien yhdistäminen, esiopetuksen ulottaminen koko ikäluokalle ja oppivelvollisuuden pidentäminen. Huoliakin päätöksiin sisältyy. Tärkeää kuitenkin on, että lasten ja nuorten palveluiden leikkauksilta vältyttiin. Viesti on selvä myös kunnille. Nyt ei pidä tehdä samaa virhettä kuin 1990-luvun alussa, jolloin säästöihin vedoten leikattiin lasten ja nuorten lähellä olevista peruspalveluista. Useat tutkimukset osoittavat, että säästöt osoittautuivat näennäisiksi ja lyhytaikaisiksi. Todellisuudessa leikkauksista maksettiin kallis hinta korjaavien palvelujen tarpeen ja käytön kasvaessa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tutkimuksen mukaan joka viides 25-vuotiaista on käynyt psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa tai syönyt psyykenlääkkeitä. Tämä tarkoittaa 12 000:ta nuorta. 1990-luvun laman satoa korjataan nyt mielenterveyspalveluissa, ja samaa virhettä me emme aio toistaa.

Yhteiskunnassa ei juuri voi tehdä tuottavampia investointeja kuin panostaa lasten syrjäytymisen estämiseen. Suurimmat kustannukset aiheutuvat korjaavista palveluista, kuten erikoissairaanhoidosta ja lastensuojelusta. Taloudellisesti ja inhimillisesti ajateltuna kestävämpää on panostaa ehkäiseviin palveluihin ja hyvinvoinnin tukemiseen. Myös hoitoa on kehitettävä. Hoitavien palvelujen puute tai väärä kohdentaminen voivat tulla kalliiksi. Esimerkiksi riittämättömät toimet mielenterveysongelmaisten lasten ja nuorten tukemiseksi ovat johtaneet käytännössä siihen, että mielenterveyspalvelujen piiriin kuluja lapsia ohjataan lastensuojelun asiakkaiksi. Tämä ei voi jatkua.

Merkittäviä mahdollisuuksia sisältyy **sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistamiseen.** Siihen kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmistelu etenee suunnitellussa aikataulussa. Tarkoituksena on vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja sekä toteuttaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen integraatio. Sote-alueella näillä palveluilla olisi yhteinen johto ja budjetti.

Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan valmistama **aloite** lasten, nuorten ja perheiden palvelujen järjestämiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu-uudistuksessa on tervetullut. Aloite jatkaa Kaste-ohjelmassa käynnistettyä laajaa ja monipuolista kehittämistyötä. Aloitteeseen sisältyy kokonaisnäkemys lasten, nuorten ja perheiden palvelujen monialaisesta järjestämisestä sekä ehkäisevien palvelujen porrastamisesta. Kunnassa palvelut järjestettäisiin eri-ikäisten palveluverkostoina. Palvelut koordinoitaisiin sote-alueen palvelujen kanssa. Palvelujen järjestäminen palvelukokonaisuuksina on tärkeää nimenomaan asiakkaiden näkökulmasta. Järkevää se on myös voimavarojen käytön ja kohdentamisen kannalta. Palvelukokonaisuuden jokaisen osan on toimittava laadukkaasti ja yhteen sovitusti muiden kanssa.

Hyvät kuulijat

Tässä seminaarissa etsitään tienviittoja lasten ja nuorten palvelujen vahvistamiseksi. Ohjelman perusteella niitä on useita. Teitä on täällä suuri joukko opetus-, terveys- ja sosiaalitoimen sekä järjestöjen edustajia. Teitä koskee seuraava hallitusohjelman tärkeä kirjaus, jota hieman sovellan: Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa ja kaikkien hallinnonalojen ja tasojen yhteistyössä. Toivon, että jaksatte omalla näköalapaikallanne sinnikkäästi sekä puolustaa, että uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palveluja.

Kun niukat voimavarat halutaan käyttää tarkoituksenmukaisesti, on ne kohdistettava olennaisiin asioihin niin ehkäisevissä kuin hoitavissa palveluissa. Lapsiin ja nuoriin sijoittaminen on taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntapolitiikkaa. Taloustieteilijä ja nobelisti James Heckmanin mukaan lapsen ensimmäisiin elinvuosiin tehdyistä investoinneista saadaan suuremmat hyödyt kuin myöhemmistä sijoituksista.

Lopuksi kiitän Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukuntaa aktiivisesta toiminnasta seminaarin ja raportin, sekä ennen kaikkea aloitteen valmistelussa. Tästä työtä on hyvä jatkaa. Toivon teille kaikille antoisaa ja uudistuksiin innostavaa seminaaria.